

ردیف میرزا عبداللہ
برای تار
بر اساس اجرای نورعلی برومند

نت‌نگاری و تجزیہ و تحلیل
حسین مہرانی

جلد دوم:

دستگاه‌های سه‌گاہ، چہارگاہ، ماہور، ہمایون
آواز بیات اصفہان و دستگاه‌های نوا و راست و پنج‌گاہ

ردیف میرزا عبدالله
برای تار
بر اساس اجرای نورعلی برومند

جلد دوم
دستگاه‌های سه‌گانه، چهارگانه، ماهور، همایون
آواز بیات اصفهان و دستگاه‌های نوا و راست و پنج‌گانه

نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل
حسین مهرانی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهر

تهران ۱۳۹۹

۱۰.....	مقدمه‌ی مولف
۱۲.....	نشانه‌ها و اختصارات
۱۵.....	اختصارنویسی

Dastgâh-e Segâh	۲۳.....	دستگاه سه‌گانه
1. Châhârmezrâb.....	۲۴.....	۱. چهارمضرب
2. Darâmad.....	۲۵.....	۲. درآمد
3. Naghme.....	۲۶.....	۳. نغمه
4. Kereshme & Kereshme with Muye.....	۲۸.....	۴. کرشمه و کرشمه با مویه
5. Zang-e shotor.....	۳۱.....	۵. زنگ شتر
6. Zâbol.....	۳۳.....	۶. زابل
7. Baste-negâr-e Zâbol.....	۳۴.....	۷. بسته‌نگارِ زابل
8. Muye-ye Zâbol.....	۳۶.....	۸. مویه‌ی زابل
Forud-e Muye.....	۳۷.....	فروود مویه
9. Mokhâlef.....	۳۸.....	۹. مخالف
10. Hâji Hasani.....	۴۲.....	۱۰. حاجی حسنی
11. Baste-negâr-e Mokhâlef.....	۴۳.....	۱۱. بسته‌نگارِ مخالف
12. Maghlob.....	۴۵.....	۱۲. مغلوب
13. Naghme-ye Maghlob.....	۴۶.....	۱۳. نغمه‌ی مغلوب
14. Hazin.....	۴۸.....	۱۴. حزین
15. Muye.....	۵۰.....	۱۵. مویه
16. Rohâb.....	۵۱.....	۱۶. رُهاب
17. Masihî.....	۵۵.....	۱۷. مسیحی
18. Shâh Khatâyi.....	۵۵.....	۱۸. شاه‌ختایی
19. Takht-e Tâqdis (Takht-e Kâvus).....	۵۷.....	۱۹. تخت طاقدیس (تخت کاووس)
20. Reng-e Delgoshâ.....	۵۸.....	۲۰. رنگ دلگشا

Dastgâh-e Châhârgâh	۶۳.....	دستگاه چهارگانه
1. Darâmad-e avval.....	۶۴.....	۱. درآمد اول
2. Darâmad-e dovvom.....	۶۵.....	۲. درآمد دوم
3. Darâmad-e sevvom (Pish-Zangule & Zangule).....	۶۶.....	۳. درآمد سوم (پیش‌زنگوله و زنگوله)
4. Darâmad-e châhârom.....	۶۸.....	۴. درآمد چهارم
5. Naghme.....	۷۰.....	۵. نغمه
6. Kereshme & Kereshme with Muye.....	۷۱.....	۶. کرشمه و کرشمه با مویه
7. Zang-e shotor.....	۷۴.....	۷. زنگ شتر
8. Zâbol.....	۷۵.....	۸. زابل
9. Baste-negâr-e Zâbol.....	۷۷.....	۹. بسته‌نگارِ زابل
10. Muye.....	۷۸.....	۱۰. مویه
11. Hesâr (part I).....	۸۰.....	۱۱. حصار (قسمت اول)
12. Hesâr (Part II).....	۸۲.....	۱۲. حصار (قسمت دوم)
13. Hesâr (Part III with châhârmezrâb).....	۸۵.....	۱۳. حصار (قسمت سوم با چهارمضرب)
14. Pas-Hesâr.....	۸۸.....	۱۴. پس‌حصار
15. Muye.....	۹۰.....	۱۵. مویه
16. Mokhâlef (part I).....	۹۱.....	۱۶. مخالف (قسمت اول)
17. Mokhâlef (part II).....	۹۲.....	۱۷. مخالف (قسمت دوم)
18. Hâji Hasani.....	۹۳.....	۱۸. حاجی حسنی
19. Baste-negâr-e Mokhâlef.....	۹۵.....	۱۹. بسته‌نگارِ مخالف

20. Maghlub	۹۶	مغلوب	۲۰
21. Naghme-ye Maghlub	۹۷	نغمه‌ی مغلوب	۲۱
22. Hazin	۹۸	حزین	۲۲
23. Hodi	۹۹	حدی	۲۳
24. Pahlavi	۱۰۱	پهلوی	۲۴
25. Rajaz	۱۰۳	رَجَز	۲۵
26. Mansuri (part I)	۱۰۴	منصوری (قسمت اول)	۲۶
27. Mansuri (part II)	۱۰۶	منصوری (قسمت دوم)	۲۷
28. Mansuri (part III)	۱۰۷	منصوری (قسمت سوم)	۲۸
29. Lezgi	۱۱۰	لیزگی	۲۹
30. Matn & hâshiye	۱۱۳	متن و حاشیه	۳۰
31. Reng-e Shahr-âshub	۱۱۵	رنگ شهر آشوب شامل چهار قسمت	۳۱
(1. Darâmad 2. Hesâr 3. Mokhâlef 4. Mansuri)		(۱. درآمد ۲. حصار ۳. مخالف ۴. منصوری)	

Dashtgâh-e Mâhur	۱۲۷	دستگاه ماهور	
1. Darâmad	۱۲۸	۱. درآمد	
2. Kereshme	۱۲۹	۲. کرشمه	
3. Âvâz	۱۳۰	۳. آواز	
4. Moqaddame-ye Dâd	۱۳۲	۴. مقدمه‌ی داد	
5. Dâd	۱۳۳	۵. داد	
6. Majles-afroz	۱۳۴	۶. مجلس افروز	
7. Khosravâni	۱۳۷	۷. خسروانی	
8. Delkash	۱۳۹	۸. دلکش	
9. Châhârmezrâb	۱۴۱	۹. چهارمضرب	
10. Forud	۱۴۳	۱۰. فرود	
11. Khâvarân	۱۴۶	۱۱. خاوران	
12. Tarab-angiz	۱۴۸	۱۲. طرب‌انگیز	
13. Neyshâburak	۱۵۰	۱۳. نیشابورک	
14. Nasir Khâni (Tusi)	۱۵۲	۱۴. نصیرخانی (طوسی)	
15. Châhâr-pâre (Morâd Khâni)	۱۵۵	۱۵. چهارپاره (مرادخانی)	
16. Feyli	۱۵۶	۱۶. فیلی	
17. Mâhur-e saghir	۱۵۷	۱۷. ماهور صغیر	
18. Âzarbâyjâni	۱۵۹	۱۸. آذربایجانی	
19. Hesâr-e Mâhur (Abol)	۱۶۱	۱۹. حصار ماهور (آبول)	
20. Zangule-ye Hesâr	۱۶۳	۲۰. زنگوله‌ی حصار	
21. Naghme	۱۶۳	۲۱. نغمه	
22. Zirafkand	۱۶۴	۲۲. زیرافکند	
23. Neyriz	۱۶۵	۲۳. نیریز	
24. Shekaste (part I)	۱۶۸	۲۴. شکسته (قسمت اول)	
25. Shekaste (part II: Kereshme and etc.)	۱۶۹	۲۵. شکسته (قسمت دوم: کرشمه و غیره)	
26. Shekaste (part III)	۱۷۰	۲۶. شکسته (قسمت سوم)	
27. 'Arâq	۱۷۱	۲۷. عراق	
28. Nahib	۱۷۲	۲۸. نهیب	
29. Mohayyer	۱۷۴	۲۹. مُحییر	
30. Âshur-Âvand	۱۷۴	۳۰. آشورآوند	
31. Esfahânak	۱۷۶	۳۱. اصفهانک	

32. Hazin.....	۱۷۶	حزین	۳۲
33. Kereshme-ye 'Arâq.....	۱۷۷	کرشمه‌ی عراق	۳۳
34. Zangule-ye 'Arâq.....	۱۷۸	زنگوله‌ی عراق	۳۴
35. Râk-e hendi.....	۱۷۹	راک هندی	۳۵
36. Râk-e keshmir.....	۱۸۳	راک کشمیر	۳۶
37. Râk-e 'Abdollâh.....	۱۸۴	راک عبدالله	۳۷
38. Kereshme-ye Râk & Safir-e Râk.....	۱۸۶	کرشمه‌ی راک و سفیر راک	۳۸
39. Reng-e Harbi.....	۱۸۸	رنگِ حربی	۳۹
40. Reng-e Yek-chube.....	۱۹۲	رنگ یک چوبه	۴۰
41. Reng-e Shalakhu.....	۱۹۴	رنگ شَلخو	۴۱
42. Sâqi-nâme.....	۱۹۶	ساقی‌نامه	۴۲
43. Koshte-morde.....	۱۹۷	گُشته‌مرده	۴۳
44. Sufi-nâme.....	۱۹۸	صوفی‌نامه	۴۴
Dastgâh-e Homâyun.....	۲۰۱	دستگاه همایون	
1. Châhârmezrâb.....	۲۰۲	۱. چهارمضرب	
2. Darâmad-e avval.....	۲۰۵	۲. درآمد اول	
3. Darâmad-e dovvom (Zang-e shotor).....	۲۰۶	۳. درآمد دوم (زنگ شتر)	
4. Mavâliyân.....	۲۰۸	۴. مَوالیان	
5. Chakâvak.....	۲۱۱	۵. چکاوک	
6. Tarz.....	۲۱۳	۶. طَرز	
7. Bidâd.....	۲۱۶	۷. بیداد	
8. Bidâd-e kot.....	۲۲۱	۸. بیداد کُت	
9. Neydâvud.....	۲۲۲	۹. نی‌داوود	
10. Bâvi.....	۲۲۴	۱۰. باوی	
11. Suz o godâz.....	۲۲۶	۱۱. سوز و گداز	
12. 'Abolchap.....	۲۲۸	۱۲. ابوالچپ	
13. Leyli o Majnun.....	۲۳۰	۱۳. لیلی و مجنون	
14. Râvandi.....	۲۳۱	۱۴. راوندی	
15. Nowruz-e 'arab.....	۲۳۱	۱۵. نوروز عرب	
16. Nowruz-e Sabâ.....	۲۳۳	۱۶. نوروز صبا	
17. Nowruz-e Khârâ.....	۲۳۴	۱۷. نوروز خارا	
18. Nafir.....	۲۳۶	۱۸. نَفير	
19. Farang & Shushtari-gardân.....	۲۳۷	۱۹. فرنگ و شوشتری‌گردان	
20. Shushtari.....	۲۴۰	۲۰. شوشتری	
21. Jâme-darân.....	۲۴۲	۲۱. جامه‌دران	
22. Râz o niyâz.....	۲۴۳	۲۲. راز و نیاز	
23. Meygoli.....	۲۴۴	۲۳. میگلی	
24. Mo'âlef.....	۲۴۵	۲۴. مؤلف	
25. Bakhtiyâri with Mo'âlef.....	۲۴۶	۲۵. بختیاری با مؤلف	
26. 'Ozzâl.....	۲۴۸	۲۶. عَزَال	
27. Denâseri.....	۲۵۰	۲۷. دِناسِری	
28. Reng-e Farah.....	۲۵۲	۲۸. رنگ فرح	
Âvâz-e Bayât-e Esfahân.....	۲۵۷	آواز بیات اصفهان	
1. Darâmad.....	۲۵۸	۱. درآمد	

2. Jâme-darân	۲۶۰	جامه‌دران	۲
3. Bayât-e Râje (part I)	۲۶۴	بیات راجه (قسمت اول)	۳
4. Bayât-e Râje (part II)	۲۶۵	بیات راجه (قسمت دوم)	۴
5. Forud	۲۶۷	فرود	۵
6. Kereshme	۲۷۳	کرشمه	۶
7. Suz o godâz	۲۷۵	سوز و گداز	۷
Dastgâh-e Navâ	۲۷۷	دستگاه نوا	
1. Châhârmezrâb	۲۷۸	چهارمضراب	۱
2. Darâmad-e avval	۲۸۰	درآمد اول	۲
3. Darâmad-e dovvom	۲۸۳	درآمد دوم	۳
4. Kereshme	۲۸۵	کرشمه	۴
5. Gardâniye	۲۸۷	گردانیه	۵
6. Naghme	۲۸۹	نغمه	۶
7. Bayât-e Râje	۲۹۱	بیات راجه	۷
8. Hazin	۲۹۲	حزین	۸
9. 'Oshshâq	۲۹۴	عُشَّاق	۹
10. Nahoft	۲۹۶	نُهفت	۱۰
11. Gavesht	۲۹۸	گوشت	۱۱
12. 'Ashirân	۳۰۰	عَشیران	۱۲
13. Neyshâburak	۳۰۱	نیشابورک	۱۳
14. Majosli	۳۰۴	مَجسلی	۱۴
15. Khojaste	۳۰۴	خجسته	۱۵
16. Malek Hoseyn	۳۰۷	ملک حسین	۱۶
17. Hoseyn	۳۰۹	حسین	۱۷
18. Busalik	۳۱۰	بوسلیک	۱۸
19. Neyriz	۳۱۲	نیریز	۱۹
20. Reng-e Nastâri (Nastâli)	۳۱۴	رنگ نَستاری (نستالی)	۲۰
21. Zarbi-ye Navâ	۳۲۱	ضربی نوا	۲۱
22. Reng-e Navâ	۳۲۳	رنگ نوا	۲۲
Dastgâh-e Râst & Panjgâh	۳۲۹	دستگاه راست و پنج‌گاه	
1. Darâmad-e Râst	۳۳۱	درآمد راست	۱
2. Darâmad-e dovvom (Zang-e shotor)	۳۳۴	درآمد دوم (زنگ شتر)	۲
3. Zangule-ye saghir & kabir	۳۳۶	زنگوله‌ی صغیر و کبیر	۳
4. Naghme	۳۳۹	نغمه	۴
5. Khosravâni	۳۴۰	خسروانی	۵
6. Ruh-afzâ	۳۴۱	روح‌افزا	۶
7. Panjgâh	۳۴۲	پنج‌گاه	۷
8. Sepehr	۳۴۳	سپهر	۸
9. 'Oshshâq	۳۴۵	عُشَّاق	۹
10. Neyriz	۳۴۷	نیریز	۱۰
11. Bâl-e Kabutarân	۳۴۸	بال کبوتران	۱۱
12. Bayât-e 'Ajam	۳۴۹	بیات عَجَم	۱۲
13. Bahr-e Nur	۳۵۱	بَحر نور	۱۳
14. Qarache	۳۵۲	قَرچه	۱۴

15. Mobarqa'	۳۵۳	۱۵. مُبَرَّقِع
16. Tarz	۳۵۴	۱۶. طَرز
17. Abolchap	۳۵۷	۱۷. ابوالچپ
18. Leyli o Majnun	۳۵۸	۱۸. لیلی و مجنون
19. Rāvandi	۳۵۹	۱۹. راوندی
20. Nowruz-e 'Arab	۳۵۹	۲۰. نوروز عرب
21. Nowruz-e Sabâ	۳۶۱	۲۱. نوروز صبا
22. Nowruz-e Khârâ	۳۶۲	۲۲. نوروز خارا
20. Mâvarâ' on-nahr (Hoseyn-Qoli's Radif)	۳۶۴	۲۳. ماوراءالنهر (ردیف آقا حسینقلی)
21. Nafir	۳۶۶	۲۴. نَفیر
22. Farang	۳۶۷	۲۵. فرنگ
۳۷۰		منابع

مقدمه‌ی مؤلف

طی سال‌ها تدریس این ردیف و کسب تجربه‌های جدید بر آن شدم تا این ردیف را با روایتی از خود بنگارم و به سامان برسانم، اما در نهایت به این نتیجه رسیدم که روایت این جانب نیز به روایات مختلف دیگر قبلی افزوده خواهد شد و بهتر آن است که نگارش دقیقی از اجرای نورعلی برومند را به انجام برسانم، چرا که این کار قبلاً به درستی انجام نشده است.

ردیف میرزا عبدالله به روایت و اجرای نورعلی برومند امروزه مهم‌ترین رپرتواری است که اجرای دقیق آن از ضروری‌ترین اصول نوازندگی موسیقی دستگاهی ایران به حساب می‌آید و از آنجا که نگارنده معتقد است نگارش‌های قبلی این ردیف با اجرای نورعلی برومند چندان مطابقت ندارد، تصمیم به نگارش دقیق این اثر از اجرای ایشان گرفتم تا تعدد و تنوع روایت‌های استادان مختلف باعث سردرگمی نوازنده و هنرجو در اجراها و آزمون‌های مختلف نشود، چرا که به هر حال همه‌ی استادان اصرار به اجرای دقیق ردیف به روایت خود برومند دارند.

مجموعه‌ی کتاب دو جلدی ردیف میرزا عبدالله دارای دو بخش است. بخش اول - که در جلد اول آمده - به نظرات و تئوری مؤلف در زمینه‌های مختلف مبانی و تجزیه و تحلیل، اصول و قواعد انگشت‌گذاری و مضراب‌گذاری، ثبت، معرفی و نام‌گذاری متیف‌ها در دو بخش ساده و مرکب و همچنین نام‌گذاری فیگورملدی‌ها (و مرتب کردن آنها بر اساس حروف الفبا) شامل دوتایی‌ها، پروانه‌ها، پنجه‌ها و تحریرها با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگر اختصاص دارد و توصیه می‌کنم با دقت بیشتری مطالعه شود تا درک تجزیه و تحلیل ردیف آسان‌تر شود.

بخش دوم، نت‌نگاری و تجزیه و تحلیل گوشه‌های ردیف است که در آن به نگارش دقیق تکنیک‌ها شامل ریتم، فاصله‌ها، علائم سرکلید و متغیرها در متن گوشه‌ها و غیره و جمله‌بندی‌ها و دسته‌بندی‌ها و همچنین نگارش دقیق مضراب‌ها و انگشت‌گذاری‌ها که معرف استیل نوازنده هستند، پرداخته شده است. نگارش دقیق تکنیک‌های مضرابی شامل دُرّاب، سَلال، سینه‌مال، ریزها و غیره از اهداف این بخش است. نکته‌ی قابل توجه در مورد ریزها این است که با نگارش دقیق آنها این مطلب که حتا نوازندگان سنتی نیز نسبت به اجرای ریز قاعده‌هایی را رعایت می‌کردند، روشن شده است. در اجرای ردیف شاید به نظر برسد اجرای عین‌به‌عین (کپی) ریزها لزومی نداشته باشد اما حتا اگر قرار باشد نوازنده با اِعمال سلیقه‌ی شخصی آنها را اجرا کند، با آشنایی با انواع ریز این امر برایش سهل‌تر خواهد شد و می‌تواند، بر اساس سرعت اجرای قطعه یا جمله، ریز خود

را انتخاب کند. به عنوان مثال رنگ نستاری در اجرای برومند و شهنازی با یک نوع ریز (برای هر نت سیاه شش مضراب به صورت سیکستوله) اجرا شده است، این در حالی است که با وجود فاصله‌ی زیاد بین استیل نوازندگی این دو نوازنده، قواعد اجرای نوازندگی در آنها تقریباً ثابت است؛ مانند اجرای تک‌ریزه‌های سه‌تایی و پنج‌تایی، شلال و دُرّاب و غیره.

آنالیز ردیف در سه بخش مُدال، فُرمال و ریتم صورت گرفته که، جمله‌به‌جمله، مُد و فیگورمُلدی‌های مشترک در جاهای مختلف با هم قیاس شده‌اند. توضیح ساختار جمله و عبارت‌ها باعث شده تا نوازندگان علاوه بر راحت حفظ کردن ردیف، با ساختار جمله‌ها آشنا شوند و توانایی ساخت جمله را در بداهه‌نوازی‌های خود بیابند. تلاش شده تا ریتم گوشه‌ها دقیق نگارش شوند و برای گوشه‌هایی که دارای وزن شعری هستند، با کمک گرفتن از ردیف‌های دیگری که مُلدی مشترک دارند، اوزان و ارکان عروضی و شعر آنها ذکر شود. دستگاه شور و آوازهای ابوعطا، بیات ترک، افشاری، دشتی و گُردبیات به همراه نت در جلد اول کتاب مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و جلد دوم (کتاب حاضر) شامل دستگاه‌های سه‌گاه، چهارگاه، ماهور، همایون، نوا، راست و پنج‌گاه و آواز بیات اصفهان است.

از جناب محمد موسوی مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور به خاطر انتشار این کتاب تشکر می‌نمایم.

حسین مهرانی
زمستان ۱۳۹۸

نشانه‌ها و اختصارات

V	مضرب چپ
$\frac{V}{T}$	چپ ریز
J	اجرای بدون مضرب
~~~~	.....	تریل با یک مضرب (پژواک)
~~~~	.....	گلیساندو
o	تکیه
8	کندن سیم با دست چپ
o	تکیه به گُرِن نت بعد
o	تکیه به بِمُل نت بعد
o	تکیه به بِمُل - گُرِن نت بعد
+	گرفتن پرده‌ی ساز با شست دست چپ که در پایین میزان گذاشته می‌شود
U	مُردان: اشاره به فاصله‌ی دوم پایین (بم‌تر) و برگشت به نت پایه
T	ریز
^	دُرَاب
^	دُرَاب ریز
T	تریل
tr	چپ تریل
$\frac{V}{tr}$	تریل به بِمُل نت بعد
$\frac{b}{tr}$	تریل به گُرِن نت بعد
$\frac{p}{tr}$	تریل به بِمُل - گُرِن نت بعد
$\frac{sf}{tr}$	تریل به فاصله‌ی سوم بالاتر
$\frac{s}{tr}$	پژواک به بِمُل نت بعد
~~~~	.....	پژواک به بِمُل - گُرِن نت بعد

- ⊖ ..... اجرای ملدی روی یکی از سیم‌های دابل‌تار.....
- ⊖ ..... اجرای ملدی به صورت معمول روی سیم‌های دابل‌تار.....
- ∩ ..... مضراب چپ روی سیم پنجم‌تار.....
- † ..... زدن سیم بم توسط انگشت شست دست چپ که در پایین میزان گذاشته می‌شود.....

• ..... نشانه‌ی استاکاتو (خفه‌کردن).....

اجرای این تکنیک بسته به اینکه با کدام انگشت گرفته شود متفاوت است. اگر نت‌ی که استاکاتو روی آن اجرا می‌شود با انگشت سوم گرفته شود، استاکاتو معمولاً با اشاره به سوم پایین اجرا می‌شود. چنانچه نت با انگشت دوم گرفته شود، به سه صورت اجرا می‌شود: ۱. اشاره به نت‌واخوان ۲. اشاره به دوم پایین‌تر از نت اصلی ۳. خفه‌کردن نت اصلی با انگشت سوم. اگر نت اصلی با انگشت اول گرفته شود، استاکاتو به دو صورت اجرا می‌شود: اشاره به نت‌واخوان، خفه‌کردن نت اصلی با انگشت سوم.

* وقتی علامت ↓ روی نتی قرار می‌گیرد، به این معناست که می‌توان آن نت را کمی طولانی‌تر اجرا کرد، ولی اگر این علامت در اجرا اعمال نشود به ریتم و جمله‌بندی خدشه‌ای وارد نمی‌شود.

vib. ..... ویراسیون ریز.....

VIB. ..... ویراسیون درشت (زیر شدن نت تا نیم‌پرده بالاتر از طریق کشیدن دست در عرض دسته‌ی ساز).....

Adlib. ..... از این علامت به بعد، قطعه از حالت ضربی خارج می‌شود و با متر آزاد ادامه می‌یابد.....

accele. ..... به تدریج تند کردن.....

rit. ..... به تدریج کند کردن.....

∪ ..... اجرای مُردان با نت سیم دست‌باز ساز.....

∩ ..... اجرای مضراب راست روی سیم پنجم‌تار.....

∧
+ ..... اجرا با شست دست راست به جای مضراب (سه‌تار).....

∩ ..... مُردان یا گزیش.....

▲∇ ..... استاکاتیسمو.....

↑ ..... تک‌ریز کوتاه.....

* ریز همیشه به تک بعد می‌چسبد ولی وقتی علامتِ نفس (9) می‌آید ریز قطع می‌شود و مکث کوتاهی در جایی که این علامت گذاشته شده، ایجاد می‌شود.

نکته مهم: تکنیک ریز در اجرای نوازندگان قدیم سرعتی ثابت داشته اما تعداد نت‌های آن در اثر تغییر تُندا (تمپو) در قطعات مختلف متفاوت بوده است. این ریزها را می‌توان در دو نوع کلی دسته‌بندی کرد. ۱. ریز ساده (با تعداد ۴، ۸، ۱۶ و ...) ۲. ریز ترکیبی (با تعداد ۳، ۶، ۱۲ و ...). در یک نت (مثلاً سیاه یا چنگ) تعدادِ مضرب‌های راست و چپ می‌تواند مضربی از ۳ یا ۴ داشته باشند. این موضوع چه در قطعات ضربی و چه در قطعات آوازی صادق است. به عنوان مثال، در یک نت سیاه می‌توان هشت نت سه‌لاچنگ (در آوازه‌ها)، چهار نت دولاچنگ (در رنگ‌ها) یا شش نت سیکستوله (هم در آواز و هم در رنگ‌ها) اجرا کرد.^۱

وقتی ریز، ترکیبی و شش‌تایی است، دو نوع تکنیک دیگر از آن مشتق می‌شود که عبارت‌اند از: شلال و تک‌ریز کوتاه. این دو را در شکل‌های زیر نشان داده‌ایم:

سه تکنیک انشعاب شده از ریز ترکیبی:

۱. ریز: شش نت که به صورت توالی مضرب‌های راست و چپ اجرا می‌شوند.
۲. شلال: که با ایست در انتهای شش نت (به جای سه نت آخر یک نت با مضرب چپ اجرا می‌شود) به وجود می‌آید (ایست + حرکت).
۳. تک‌ریز کوتاه: که با ایست در ابتدای شش نت (به جای سه نت اول یک نت با مضرب راست اجرا می‌شود) به وجود می‌آید (حرکت + ایست).

* نحوه‌ی استفاده از این سه نوع ریز به سلیقه‌ی نوازنده بستگی دارد. در شکل زیر نحوه‌ی استفاده از این سه نوع در گوشه‌ی زنگوله‌ی راست‌پنجگاه نشان داده شده است.

نکته مهم: وجود ریز ترکیبی در تکنیک نوازندگی سازهای مضربی در موسیقی ایرانی گاهی باعث می‌شود نوازندگان و آهنگسازان ریتم خود قطعه را نیز ترکیبی بنویسند. این امر به نظر نگارنده اشکال دارد. چون تقسیمات ضرب در ملودی قطعه ساده است و ریز فقط به خاطر تمپوی قطعه، ترکیبی است.

۱. مضرب‌گذاری معمولاً در فیگور دوتایی به صورت و در فیگور سه‌تایی به صورت است. در تکرار فیگور تحریر، نشانه‌های چپ و راست مضرب‌ها گذاشته نمی‌شود، مگر آنکه الگوهای مذکور تغییر کنند.
۲. آکسان‌گذاری معمولاً در فیگور دوتایی به صورت و در فیگور سه‌تایی به صورت است. در تکرار فیگور تحریر، نشانه‌های آکسان‌ها گذاشته نمی‌شود، مگر آنکه الگوهای مذکور تغییر کنند.

۱. مانند رنگ نستاری که استادان: شهنازی و برومند در هر نت سیاه شش دولاچنگ سیکستوله اجرا کرده‌اند.

اختصارنویسی

۱. ریز ترمولو همیشه با راست شروع می‌شود.

The exercise consists of six staves of music. Each staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The first staff shows a sequence of notes with accents (v) above them, starting with a quarter note, followed by eighth notes, and ending with a sixteenth-note run. The second staff continues with similar patterns, including a triplet of eighth notes. The third and fourth staves feature more complex rhythmic figures with slurs and accents. The fifth staff includes a 'U' marking above a note, and the sixth staff concludes with a final rhythmic pattern.

خط ششم درآمد دشتی

The exercise is a single staff of music in treble clef with a key signature of one sharp. It features a complex rhythmic pattern with many sixteenth notes, slurs, and accents (v) above the notes.

۲. اختصارنویسی تریوله

The exercise is a single staff of music in treble clef with a key signature of one sharp. It shows a triplet of eighth notes, indicated by a '3' above the notes.

۳. انگشت گذاری‌ها تا جایی که در یک پوزیسیون (جایگاه انگشتان در طول دسته) و یک موقعیت (جایگاه انگشتان در عرض دسته) قرار دارند، نوشته نمی‌شوند. انگشت گذاری‌هایی که در این حالت‌ها نوشته شده‌اند صرفاً جهت یادآوری‌اند.

۴. فیگور علائمِ عَرَضی در هر خطِ آوازی تا انتهای همان خط اعتبار دارند اما در قطعاتِ ضربی تا انتهای هر میزان معتبر هستند. بنابراین اگر علائمِ عَرَضی در این حالت‌ها تکرار شوند فقط جهت یادآوری‌اند.

۵. گاهی زیرِ نت‌ها دو عدد آورده می‌شوند. این یعنی در هنگام ریز گرفتن جای انگشتان عوض شده است و به عبارتی پوزیسیون تغییر می‌کند. نمونه‌ای از این حالت را می‌توان در خط ۷ گوشه‌ی حاجی حسنی سه‌گانه و نیز در خط ۳ گوشه‌ی جامه‌دران بیات اصفهان مشاهده کرد. نگارش انگشت‌گذاری‌ها در همه‌جا بر اساس اجرای برومند نیستند. سبب نگارش این انگشت‌گذاری‌ها آشنایی با روش تغییر پوزیسیون برومند است (مانند عوض کردن انگشت دوم با انگشت اول هنگام ریز گرفتن). در بیشتر جاها انگشت‌گذاری را به روش معمول تغییر پوزیسیون در سازهای زهی نگاشته‌ایم.

۶. اعدادی که در کنار نت‌ها آورده می‌شوند، تعداد تقسیمات نت را به اجزای کوچک‌تر نشان می‌دهند. مثلاً یعنی اجرای پنج‌چنگ و یعنی اجرای پنج‌دولاچنگ.

۷. نت‌هایی که نشانه‌ی مضراب ندارند همیشه راست هستند.

۸. همه‌ی سه‌لاچنگ‌ها با مضراب راست و چپ اجرا می‌شوند (نت اول راست و دوم چپ). در غیر این صورت، نشانه‌ی چپ در بالای نت‌ها نگاشته می‌شود.

۹. هر جانتی با ریز شروع می‌شود، نت اصلیِ قبلی ریز نمی‌گیرد.

۱۰. در مواردی که جمله‌های موسیقایی دوبار اجرا شده‌اند، اجرای بارِ دوم را ملاک قرار داده‌ایم، زیرا در این موارد معمولاً جمله‌های بارِ دوم بهتر و دقیق‌تر اجرا شده‌اند.

۱۱. در ابتدای شکل پایین نوعی دیگر از تکرارِ نگارش شده که در این ردیف زیاد اجرا شده است و آن را تکرارِ هفت‌تایی می‌نامیم.

